

О. І. Журба, І. В. Платонов

Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара, Дніпро, Україна

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СУЧАСНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІСТОРИОГРАФІЇ НА СТОРІНКАХ «УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ЖУРНАЛУ»

E-mail: zhurba.oi@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7800-0743>

ResearcherID: G-1297-2019

E-mail: vdoduh89@gmail.com

Анотація. Обґрунтовується актуальність регіонального підходу до репрезентацій сучасної історичної науки. Це пов'язано з тим, що історія української історіографії представляється у вигляді цілісного, безперервного й лінійного процесу, що залишає поза увагою специфіку розвитку історіографічних регіонів. *Метою дослідження* стало виявлення особливостей регіональних історіографічних ситуацій, відображених на сторінках «Українського історичного журналу». *Методи дослідження.* Для реалізації наукової мети визначалися базові регіони, які відображають історіографічні ландшафти Заходу, Сходу, Півдня, Півночі та Центру України. Для виявлення їхніх особливостей використовувалися кількісні методи обрахунку і порівняння базових параметрів. Був виділений комплекс якісних маркерів, комбінація яких здатна створювати неповторне обличчя регіональних історіографічних ареалів. До таких маркерів віднесені проблематика та хронологія публікацій, що надало змогу виявити пріоритети кожного історіографічного регіону. *Виклад основного матеріалу.* На сторінках «Українського історичного журналу» виявлено 140 аналітичних текстів регіональних істориків. Проаналізовані проблемно-тематичні, хронологічні, кадрові параметри кожного з регіонів. Встановлена ієрархія їхньої активності: львівські історики – 55 статей, дніпровські – 33, харківські – 24, чернігівські – 15, одеські – 13. *Наукова новизна.* Розроблена й апробована методика аналізу регіональної історіографії, наведеної у фаховій періодиці. *Висновок.* Історіографічні регіони, які репрезентували себе на сторінках провідного фахового видання, демонструють складність, своєрідність і різноманітність явища української історіографії.

Ключові слова: регіональна історіографія, «Український історичний журнал», українська історична наука, історіографічна культура.

O. I. Zhurba, I. V. Platonov

Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine

REPRESENTATION OF MODERN REGIONAL HISTORIOGRAPHY ON THE PAGES OF THE «UKRAINIAN HISTORICAL JOURNAL»

Abstract. *The relevance* of the regional approach to the representations of modern historical science is substantiated. This is due to the fact that the history of Ukrainian historiography is presented in the form of a complete, continuous and linear process, which leaves out the specifics of the development of historiographical regions. The purpose of the study was to identify the peculiarities of regional historiographical situations reflected on the pages of the «Ukrainian Historical Journal». *Research methods.* To realize the scientific goal, the basic regions representing the historiographic landscapes of the West, East, South, North, and Center of Ukraine were defined. Quantitative methods of calculation and comparison of basic parameters were used to identify their features. A complex of qualitative markers was identified, the combination of which is

capable of creating a unique face of regional historiographic areas. Such markers include issues and chronology of publications, which made it possible to identify the priorities of each historiographical region. *Presenting main material.* 140 analytical texts of regional historians were found on the pages of the «Ukrainian Historical Journal». The problem-thematic, chronological, personnel parameters of each of the regions were analyzed. The hierarchy of their activity is established: Lviv historians – 55 centuries, Dnieper historians – 33, Kharkiv historians – 24, Chernihiv historians – 15, Odesa historians – 13. *Scientific novelty.* The method of analysis of regional historiography presented in professional periodicals has been developed and tested. *Conclusion.* The historiographical regions that represented themselves on the pages of a leading specialist publication demonstrate the complexity, originality and diversity of the phenomenon of Ukrainian historiography. The results of the research show that only Lviv historians presented their works from all problematic and chronological segments. Other regional centers, although in terms of coverage of problems, are almost not inferior to their Lviv colleagues, but in terms of chronological completeness, they have significant gaps. *Research perspectives.* The study of regional historiography is not limited to the results of the proposed methodology. The analysis of regional professional periodicals, historical and historiographical culture of the region, socio-political and spiritual-cultural contexts of local historiography, institutional parameters of historical science, monographic and dissertation products, communicative practices deserves special attention. Theoretical discussions regarding the content of the concept of regional historiography and the procedures of historiographical zoning remain relevant.

Key words: regional historiography, «Ukrainian historical journal», Ukrainian historical science, historiographical culture.

Вступ. Історія української історичної науки, представлена у підручниках та монографіях, має декілька характерних рис, які викликають запитання і збуджують дискусії [4; 6; 8–10; 18]. Однією з таких ознак є репрезентація історіографічного процесу як гомогенного явища, яке виникало, формувалося й розвивалося як неподільна цілісність із часів Давньої Русі до наших днів. Цей підхід обходить увагою таку іманентну особливість вітчизняного історичного та історіографічного процесів, яка визначена тривалим перебуванням сучасних українських територій у складі багатьох держав, довгим бездержав'ям, складною, багаторівневою ідентичністю тих, хто виробляв і споживав історичні тексти. Саме тому в сучасній українській історичній науці, як відповідь на виклики світових історіографічних новацій та розуміння необхідності глибокої експертизи колективної біографії вітчизняної історичної та історіографічної культури, виник відчутний запит на історичну та історіографічну регіоналістику [7; 11; 14–17].

На наш погляд, одним із важливих резервів та інструментів у пошуку специфіки історіографічних регіонів (ареалів, просторів, професійних спільнот, історіографічних цехів) є застосування різноманітних «пізнавальних шурфів». Одним із таких може бути професійна преса (журнали, збірники, альманахи), яка яскраво репрезентує проблемно-тематичні, часові, дисциплінарні, методологічні, кадрові пріоритети певного професійного товариства, способи й напрями його комунікацій.

Серед усього різноманіття вітчизняної історичної періодики особливе місце належить «Українському історичному журналу» (далі – УІЖ), який за своїм статусом головного друкованого органу двох академічних установ (Інституту історії України та Інституту політичних та етнопонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України), за частотою виходу (6 випусків на рік) та за сформованим за 65 років існування реноме по праву вважається офіційним лідером серед аналогічної фахової продукції.

Ще однією рисою УІЖу, яка привернула нашу увагу на цей журнал як на репрезентативне джерело щодо визначення особливостей історіографічних регіонів, стало широке й стабільне представництво в ньому істориків з усіх регіонів України, що створило можливість для кількісного аналізу та порівнянь. Окрім того, статусність часопису, прагнення українських істориків заявити про себе на його сторінках, зробили можливим достатньо високий рівень вимогливості редколегії до публікацій, що, поряд з іншими факторами, загалом забезпечувало якість видання.

Метою дослідження стало виявлення особливостей регіональної історіографічної ситуації, відображеної на сторінках провідного вітчизняного історичного періодичного

видання. Аналіз публікацій УІЖу може бути корисним і для вивчення історії власне самого журналу, який яскраво й адекватно репрезентує всю складність і різнобарвність явища сучасної української історіографії, але під кутом зору регіональної історіографічної оптики іще не ставав предметом дослідницької уваги.

Інформаційна основа статті складається з двох частин. Насамперед це великий блок джерел, представлений науковою продукцією дніпровських, харківських, львівських, одеських та чернігівських істориків, вміщеною в УІЖі.

Основою історіографічної бази стали праці, присвячені самому журналу, серед яких домінують ювілейні нариси [1–3; 5; 12; 13], які дають змогу уявити основні етапи становлення і розвитку провідного часопису українських істориків та його потенціал у репрезентації вітчизняної історичної науки. Проведена історіографічна експертиза підтвердила гіпотезу щодо відсутності регіональних підходів у цих працях, що надає додаткову актуальність нашому дослідженню. Окрім того, ми звертали особливу увагу на праці, присвячені історії історичної періодики, що стали своєрідними методологічними орієнтирами.

Методи дослідження. Для виявлення регіональних особливостей сучасної української історіографії ми спиралися на кількісні методи обрахунку і порівняння базових параметрів наукових публікацій на сторінках УІЖу. Був виділений комплекс якісних маркерів, комбінація яких, на нашу думку, здатна створювати неповторне обличчя регіональних історіографічних ареалів. До таких маркерів віднесені проблематика публікацій та охоплення певного часового простору, що надало змогу виявити пріоритети кожного історіографічного регіону.

Деякі складності були з долученням авторів до певного історіографічного ареалу через зміну ними місця проживання і служби протягом 1992–2020 рр. Тут ми спиралися на вказівки авторської локації на момент публікації в самому УІЖі.

Базовим у термінологічному реєстрі дослідження стало поняття «регіон». У сучасній історичній науці під цим зазвичай розуміють частину цілого, що відрізняється від інших сукупністю стійких особливостей – географічних, соціально-економічних, історико-культурних, суспільно-політичних, інтелектуальних, нарешті історіографічних. Зрозуміло, що регіональні (локальні) студії як новий напрям сучасної гуманітаристики сформували власні підходи, спрямовані на дослідження:

- історії певної окресленої території (територіально-просторовий підхід);
- історії простору дії людських товариств (соціологічний підхід);
- просторово окресленого культурного та інтелектуального простору (культурно-інтелектуальний підхід);
- історії формування системи дослідження регіонів (історіографічний підхід);
- дискурсивних практик та локальної самосвідомості (політологічний підхід) і т. д. [15].

Базовим критерієм для відбору статей став ступінь їхньої аналітичності. До уваги бралися лише оригінальні дослідницькі тексти сучасних істориків, які зазвичай не властиві таким структурним частинам журналу, як: «Хроніки», «Ювілеї», «Листи до редакції», «Рецензії та огляди», «На допомогу викладачам історії», «Міжнародне співробітництво», «Історіографічна класика» та деякі інші. Водночас інколи були й деякі винятки, якщо рецензії або ювілейні тексти мали аналітичний характер, де автори не лише анонсували нову публікацію, або віншували своїх попередників або колег, а створювали наукову дискусію, висловлювали й відстоювали власні ідеї й концепції.

Визначення просторових меж статті спиралося на уявлення про стійку регіоналізацію в процесі пошуку і формування цілісного явища української історичної науки. Ми виходили з уявлень про специфіку регіональних історіографій як невіддільну частину культурного ареалу, фактору, що утворює специфіку місцевого інтелектуального ландшафту. Виділено п'ять основних історіографічних регіонів, які відрізняються своєю стійкістю, інтелектуальною насиченістю, тривалістю, потужним кадровим та інституціональним забезпеченням. Попри те що простори історіографічних регіонів точно не збігаються з кордонами відповідних адміністративних одиниць і мають дещо

умовний характер, їхніми осередками в усіх випадках стали історичні факультети провідних закладів вищої освіти Львова, Харкова, Дніпра, Одеси, Чернігова, які відображають культурно-історіографічне та географічне різноманіття простору української історичної науки. Звернемо увагу на те, що львівський історіографічний регіон має важливу особливість, бо тут, на відміну від інших осередків, окрім історичних факультетів, розташовані дві академічні інституції з історичним профілем: Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського та Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича. Ці інституційні специфіки дозволяють маркувати львівський ареал як проміжний між столичною та регіональною історіографією.

Хронологічні межі праці визначені поняттями «сучасна українська історіографія». Не вдаючись у дискусії з приводу дат і термінів, ми обрали формальний критерій, розпочинаючи свої обрахунки з першого номеру УІЖу за 1992 р. Проте, розглядаючи наповнення журналу з позиції регіональності протягом майже 30 років, ми не ставили завдання виявляти динаміку репрезентації регіонального, а сприймали цей період у його історіографічній статистиці, тобто як цілісну історіографічну ситуацію.

Виклад основного матеріалу розпочинає репрезентація *дніпровського цеху істориків*. З 1992 до 2022 р. на сторінках УІЖу виявлено 33 статті дніпропетровських / дніпровських істориків. Більшість із них (29) написані одним автором, три – двома, одна – трьома авторами. Загалом свої тексти надрукували 11 науковців. Кількісна ієрархія виглядає так: Т. Литвинова – 5 статей, О. Шляхов – 5, С. Світленко – 2, О. Слісаренко – 2, О. Журба – 2, інші – по одній.

Абсолютним інституційним лідером публікацій в УІЖі став історичний факультет ДНУ ім. О. Гончара (81 %, 26 статей). Інші науково-освітні осередки представлені одним автором (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Придніпровська академія будівництва та архітектури, Національний металургійний університет, Дніпровський національний університет залізничного транспорту, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Університет митної справи та фінансів). Проте варто зазначити, що всі дніпровські автори (за винятком В. Савчука) були вихованцями історичного факультету ДНУ.

Хронологічна динаміка публікацій характеризується наростанням їхньої кількості та значною перервистістю. Без жодної дніпровської статті УІЖ виходив у 1996, 1998–2001, 2011, 2016, 2018 та 2019 рр. У першому десятилітті (1992–2002) надруковано 9 статей, у другому (2003–2012) – 10, а в третьому (2013–2022) – 14. Серед причин збільшення присутності дніпровських авторів в УІЖі не лише нарощування наукового потенціалу, але й неоднозначне за своїми наслідками переформатування простору фахової історичної періодики. Воно призвело до ліквідації або втрати статусу численними науковими збірниками історичного факультету та до різкого скорочення фахових видань, особливо категорії А, публікація в яких всіляко стимулюється запровадженими Міністерством освіти та науки України ліцензійними вимогами. За таких обставин потрапляння до УІЖу, зареєстрованого в наукометричній базі Web of Science, набуло для науковців особливого значення.

Важливим якісним параметром, що визначав професійне обличчя дніпровського цеху істориків, стали проблемні пріоритети. Ми виділили 6 таких проблемно-тематичних груп (табл. 1). Дніпровські історики безумовну перевагу надавали студіям з інтелектуальної (13), соціально-економічної (8) та воєнно-політичної історії (6).

Таблиця 1. Проблемні пріоритети публікацій

Регіони	Статті	Воєнно-політична історія	Інституційна історія	Національно-визвольний рух	Культурний рух	Інтелектуальна історія	Соціально-економічна історія
Дніпро	33	6	2	2	2	13	8
Харків	24	3	5	2	2	4	8

Закінчення табл. 1.

Регіони	Статті	Воєнно-політична історія	Інституційна історія	Національно-визвольний рух	Культурний рух	Інтелектуальна історія	Соціально-економічна історія
Львів	55	12	12	6	7	7	11
Одеса	13	4	1	2	2	2	2
Чернігів	15	1	4	–	2	1	7
Разом	140	26	24	12	15	27	36

Серед хронологічних пріоритетів (табл. 2) завдяки працям насамперед О. Шляхова та С. Світленка найповніше презентований період бурхливих модернізаційних процесів другої половини XIX – початку XX ст. (загалом 11 статей), а завдяки працям Т. Литвиної, О. Журби та О. Посунько – час інкорпорації українських земель до структур Російської імперії другої половини XVIII – першої половини XIX ст. (8).

Отже, проведений аналіз продемонстрував, що наукове обличчя цеху дніпровських істориків, яким воно оформлювалося на сторінках УІЖу, визначають студії з інтелектуальної (39%) та соціально-економічної історії (24%), а також дослідження дорадянської доби (28 статей, 85%). Серед хронологічної специфіки відзначимо повну відсутність публікацій з ранньої вітчизняної історії, а також відчутну перевагу праць у діапазоні другої половини XVIII – початку XX ст. (19 статей), що становить 58% від загальної кількості публікацій.

Таблиця 2. Хронологічні пріоритети публікацій

Регіони	Статті	IX – перша половина XIV ст.	Друга половина XIV – перша половина XVII ст.	Друга половина XVII – перша половина XVIII ст.	Друга половина XVIII – перша половина XIX ст.	Друга половина XIX – початок XX ст.	XX – початок XXI ст.
Дніпро	33	–	3	4	8	11	7
Харків	24	–	–	1	2	14	7
Львів	55	5	9	5	4	2	30
Одеса	13	–	–	–	2	4	7
Чернігів	15	3	1	–	1	10	–
Разом	140	8	13	10	17	41	51

Харківських істориків на сторінках УІЖу представляють науковці 7 закладів вищої освіти, які визначають історіографічний ландшафт регіону. З 2001 р. по 2022 р. вони опублікували 24 статті. Більшість із них (18) написані одним автором, 5 – двома, лише одна – трьома авторами. Абсолютним лідером за кількістю публікацій є Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (11 авторів, 14 статей, 58%). Причому серед його співробітників немає явних лідерів. По дві статті на рахунок В. Наумова, В. Маслійчука та В. Куликова. Інші автори представляють Харківський національний педагогічний університет ім. Г. Сковороди, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова, Український державного університету залізничного транспорту, Харківський національний університет Повітряних сил ім. І. Кожедуба, Харківську державну академію культури, Харківську державну зооветеринарну академію. Причому найбільше публікацій в УІЖі серед харків'ян належить Л. Жванко (3 статті), яка представляє Харківський національний університет міського господарства та Харківську державну зооветеринарну академію.

Присутність харківських публікацій в УІЖі, як і у дніпровських колег, дуже непостійна. Вони відсутні в 1992–2000, 2002–2004, 2007, 2013, 2015 та 2016 рр. У першому десятилітті (1992–2002) надруковано лише 2 статті, у другому (2003–2012) – 13, а в третьому (2013–2022) – 9.

Серед проблемних пріоритетів харківського професійного середовища (див. табл. 1) виділяється інтерес до соціально-економічної історії (8 статей), проблем історії інституцій (5) та інтелектуальної історії (4).

Для хронологічних пріоритетів харківської регіональної історіографії характерне занурення до періоду другої половини XIX – початку XX ст. (14,58 %) та новітньої історії XX–XXI ст. (7,29 %). Зовсім не представлені два давні періоди вітчизняної історії від IX до середини XVII ст., а так звана козацька доба репрезентована лише одним дослідженням В. Маслійчука.

Найпотужніше на сторінках УІЖу представлена *львівська регіональна історіографія*. І це не дивно, бо тут, окрім закладів вищої освіти з факультетами та кафедрами історичного профілю, містяться також дві потужні академічні інституції, співробітники яких не обтяжені навчально-методичною роботою, зосереджуючись винятково на наукових студіях.

На сторінках УІЖу виявлено 55 статей представників львівського цеху професійних істориків, які представляли 8 освітньо-наукових закладів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, Український католицький університет, Львівську національну академію мистецтв, Львівський політехнічний інститут, Інститут українознавства ім. І. П. Крип'якевича, Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Національну академію сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного та Львівську філію Інституту педагогіки та психології професійної освіти АПНУ. Зазначимо, що всі статті львівських істориків написані одноосібно.

Хронологічна динаміка характеризується наростанням кількості публікацій та, на відміну від інших регіональних ареалів, незначною перервністю. Лише декілька років УІЖ виходив без жодної львівської статті: у 1992, 1997–2001, 2004, 2009 рр. У першому десятилітті (1992–2002) надруковано 8 статей, у другому (2003–2012) – 24, а в третьому (2013–2022) – 23.

Попри наявність академічних інституцій, лідером за кількістю публікацій стали вищі освітні заклади: Львівський національний університет ім. Івана Франка (23 статті) та Українська католицька академія (8 статей). Персональними лідерами стали Н. Генега (5, ЛНУ) та В. Ададуrow (4, УКУ).

Порівняно з харківськими та дніпровськими історичними регіонами, де проблематика й хронологічні пріоритети мали суттєві прогалини, львівські історики охопили всі періоди вітчизняної історії та найширшу її проблематику. Так, найпотужніше представлені військово-політична та інституціональна (по 12 позицій, по 22 %), а також соціально-економічна історії (11 статей, 20 %). Несподівано невелике місце належить історії національно-визвольного руху (6, 11 %), інтелектуальній (7, 12,5 %) та духовно-культурній історії (7, 12,5 %).

Хронологічне охоплення публікацій львівського історіографічного ареалу також особливе. Так, абсолютну перевагу мають статті з історії XX–XXI ст. (30, 54,5 %), потужно виглядають дослідження з історії другої половини XIV – першої половини XVII ст. (9, 16 %). Проте дуже скромно представлені праці з історії другої половини до XVII – першої половини XVIII ст. (5; 9 %) та другої половини XVIII – першої половини XIX ст. (4; 7 %). Зовсім скромно – лише дві роботи (3,5 %), – представлений період другої половини XIX – початку XX ст. Водночас важливо підкреслити, що

найдавніша доба IX – першої половини XIV ст., хоча і репрезентована лише п'ятьма статтями (9%), стала предметом наукової уваги на сторінках УІЖу лише у працях представників львівської регіональної історіографії.

Ще однією особливістю львівських публікацій стала підвищена, порівняно з іншими регіональними осередками, увага до висвітлення та аналізу контактів та взаємодії українських регіонів із зовнішнім світом (Італією, Францією, Польщею, Австрією, Німеччиною).

Важливим для розуміння регіональної різноманітності української історичної науки є *одеський історіографічний ареал*. На сторінках УІЖу він представлений дослідженнями фахівців з 4 закладів вищої освіти: Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Одеського національного морського університету та Одеського національного політехнічного університету.

Ми виявили 13 статей одеських істориків, надрукованих в УІЖі з 1993 до 2022 р. З них 7 написані одним, 5 – двома, одна – трьома авторами. Регулярність публікацій у головному періодичному органі українських істориків у одеських колег невисока. Вони відсутні у 1992, 1994, 1996, 1998–2005, 2007, 2010, 2012, 2014, 2015, 2018, 2020, 2021 рр.

Зазначимо, що більшість статей написані співробітниками Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, який за цим показником впевнено лідирує в регіоні (6; 46%). У першому десятилітті (1992–2002) надруковано 3 статті, у другому (2003–2012) – 4, а в третьому (2013–2022) – 6. Саме на останній період припадає активізація цього регіонального осередку.

Серед одеських істориків складно виділити лідерів за кількістю публікацій в УІЖі. По дві статті на рахунку Т. Вінцовського та О. Музичка.

За проблемними пріоритетами виділяється воєнно-політична історія (4; 30%). Соціально-економічній, культурній, інтелектуальній історії та історії національно-визвольних рухів присвячено по 2 статті, а інституційній – лише одна. Хронологічна спеціалізація одеських істориків вирізняється абсолютною перевагою сюжетів із сучасної історії (7; 51%) та повним ігноруванням ранніх періодів (до середини XVIII ст.).

Важливим для української історичної науки є *чернігівський історіографічний регіон*. Його осередком став Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка (нині Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка). На сторінках УІЖу надрукували свої статті 5 науковців цього закладу. Окрім нього, в часописі були опубліковані праці співробітників ще п'яти чернігівських установ: Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Чернігівського державного інституту економіки і управління, Чернігівського філіалу Московського державного відкритого університету, Чернігівського державного інституту економіки і управління, Чернігівського інституту ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП».

Загалом виявлено 15 статей, надрукованих з 1997 р. до 2019 р. Більшість із них написані одноосібно, а одна стаття – двома авторами. Серед інституційних лідерів за кількістю публікацій – Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (6 статей, 40%), а беззаперечно першість в індивідуальному заліку займає В. Шевченко (5; 33%), який представляє Чернігівський державний інститут економіки і управління.

Проблемні пріоритети чернігівських істориків, що публікувалися на сторінках УІЖу, розподілилися так: статті, присвячені соціально-економічній (7; 47%),

інституційній (4; 27%), культурній історії (2; 13,5%), інтелектуальній та військово-політичній історії – по одній. Цікаво, що чернігівських істориків зовсім не зацікавила проблематика національно-визвольного руху.

Яскраві особливості властиві хронологічним пріоритетам чернігівської регіональної історіографії. подив викликає повна відсутність досліджень з історії козацької доби (друга половина XVII – перша половина XVIII ст.) та сучасності (XX – початок XXI ст.), що можна зрозуміти, беручи до уваги наявність значної кількості таких публікацій у регіональній науковій періодиці («Сіверянський літопис» та інші). Ці спостереження важливі для розуміння особливостей комунікативних стратегій регіональних історіографічних осередків, які не лише націлені на головний журнал українських істориків, але формуються також і з урахуванням наявності власних періодичних видань та орієнтації на певні авторитетні видання за межами регіону.

Висновки. Представлені у статті регіональні історіографічні осередки Півдня, Півночі, Заходу, Сходу і Центру України, які репрезентували себе на сторінках провідного фахового видання, демонструють складність, своєрідність і регіональну різноманітність явища української історіографії. Особливості кожного з регіонів визначалися їх включенням у відповідну історико-культурну ситуацію, специфікою ідентичності, освітніми та науковими традиціями, кадровим забезпеченням. Усе це переконує у важливості врахування регіональних історіографій у репрезентаціях загальноукраїнської історичної науки.

Ми усвідомлюємо, що кількісні підходи в історіографічних студіях мають серйозні обмеження, бо поза увагою залишається змістовний аналіз наукового доробку, його контекстуальність, неповторні особливості творчої лабораторії та особистостей істориків. Водночас запропонований нами метод здатен визначити загальні риси інтелектуального обличчя історіографічних регіонів як цілісних історико-наукових явищ та параметри їхнього сукупного потенціалу.

Загальний обсяг надрукованого матеріалу в УІЖі представниками провідних українських історіографічних регіонів, за нашими підрахунками, становив 140 позицій. За кількісними параметрами на вершині «п'єдесталу» опинилися львівські історики (55; 39% від загальної кількості), на другому місці – дніпровські науковці (33; 24%), на третьому – харків'яни (24; 17%), на четвертому – чернігівці (15; 11%), а на п'ятому – одесити (13; 9%).

Проблемні пріоритети регіональної історіографії також мають свою ієрархію та яскраві особливості. Так, дещо несподівано в аутсайдерах опинилася історія національно-визвольних рухів (12; 8,5%), а в явних лідерах – соціально-економічна (36; 26%) та інтелектуальна історії (27; 19%). Майже порівну публікацій з інституційної (24; 17%), військово-політичної (26; 18,5%) та історико-культурної (15; 11%) проблематики.

Серед хронологічних пріоритетів спостерігається зрозуміла тенденція до зменшення кількості досліджень від сучасної історії до давніших періодів. Дуже помітну кількісну перевагу мають дослідження з новітньої історії (51; 36%) та другої половини XIX – початку XX ст. (41; 30%). Період другої половини XIV – першої половини XVII ст. (13; 9%), козацька доба другої половини XVII – першої половини XVIII ст. (10; 7%) та часи інкорпорації до імперських систем (17; 12%) представлені значно менше, а середньовічна проблематика (8) охоплює лише 6% від загальної кількості статей.

Результати дослідження засвідчують, що з усіх історіографічних регіонів лише один повністю відповідає критерію повноти визначених нами параметрів: львівські історики представили свої праці з усіх проблемно-тематичних та хронологічних сегментів. Інші цехи професійних істориків, хоча за проблемним охопленням майже

не поступаються львівським колегам, але у хронологічній повноті мають значні прогалини. Так, на сторінках УІЖу статті одеських істориків не містять сюжетів до середини XVIII ст., а предметом студій харківських колег стали події лише із середини XVII ст. Дніпровські історики, не звертали увагу на період IX – середини XIV ст., а чернігівські – на козацькі часи другої половини XVII – першої половини XVIII ст.

Обличчя історіографічних ареалів на сторінках УІЖу визначило й індивідуальне лідерство провідних істориків регіону. За кількістю публікацій серед дніпровських істориків провідні позиції займають Т. Литвинова та О. Шляхов (по 5 статей), серед львівських – Н. Генега (5) та В. Ададуrow (4), серед чернігівських – В. Шевченко (5), серед харківських – Л. Жванко (3), а серед одеських – Т. Вінцовський та О. Музичко (по 2).

Перспективи дослідження. Студіювання регіональної історіографії не вичерпується результатами запропонованої нами методики. На окрему увагу заслуговує аналіз регіональної професійної періодики, історичної та історіографічної культури регіону, суспільно-політичних та духовно-культурних контекстів місцевого історієписання, інституційних параметрів історичної науки, монографічної та дисертаційної продукції, комунікативних практик. Актуальність зберігають і теоретичні дискусії щодо змістовного наповнення поняття регіональна історіографія та процедури історіографічного районування.

REFERENCES

1. Bacak, N. I., Rejent, O. P. (2017). Problemy j naprjamy doslidzhen istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st. v istoriografichnii praktyci «Ukrainskogo istorychnogo zhurnalu» (1957–2017 rr.) [Problems and directions of research in the history of Ukraine in the XIX – early XX centuries in the historiographic practice of the «Ukrainian Historical Journal» (1957–2017)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 6, 61–104 (in Ukrainian).
2. Hurzhii, O. I., Donik, O. M. (2007). «Ukrainskyi istorychnyi zhurnal»: pivstolittia v nauksi [«Ukrainian Historical Journal»: half a century in science]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 6, 6–18 (in Ukrainian).
3. Hurzhii, O. I., Kapitan, L. I. (2001). «Ukrainskyi istorychnyi zhurnal»: z istorii vynyknennia ta diialnosti [«Ukrainian Historical Journal»: on the history of its origin and activity]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 6, 21–34 (in Ukrainian).
4. Kalakura, Ya. S. (2012). Ukrain's'ka istoriohrafia: Kurs leksii [Ukrainian historiography: Course of lectures]. Kyiv, 2012, 512 p. (in Ukrainian).
5. Kapitan, L. I. (1998). Z istorii «Ukrainskoho istorychnoho zhurnalu» [From the history of the «Ukrainian Historical Journal»]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 1, 55–61 (in Ukrainian).
6. Kolesnyk, I. (2000). Ukrain's'ka istoriohrafia (XVIII – pochatok XX stolittia) [Ukrainian historiography (XVIII – early XX century)]. Kyiv, 256 p. (in Ukrainian).
7. Kolesnyk, I. (2007). Rehionalna istoriia v ukrainskii istoriohrafii: praktyka ta refleksiia [Regional history in Ukrainian historiography: practice and reflection]. *Rehionalna istoriia Ukrainy*, 1, 205–220 (in Ukrainian).
8. Kolesnyk, I. (2013). Ukrain's'ka istoriohrafia: kontseptualna istoriia [Ukrainian historiography: conceptual history]. Kyiv, 566 p. (in Ukrainian).
9. Kotsur, V. P., Kotsur, A. P. (1999). Istoriografia istorii Ukrainy [Historiography of the history of Ukraine]. Chernivtsi, 520 p. (in Ukrainian).
10. Kravchenko, V. V. (1996). Narys z ukrainskoi istoriohrafii epokhy natsionalnoho Vidrozhennia (druha polovyna XVIII – seredyna XIX st.). [Essays on Ukrainian historiography of the era of the National Renaissance (second half of the XVIII – mid XIX centuries)]. Kharkiv, 295 p. (in Ukrainian).
11. Kyrchaniv, M. (2007). Rehionalni dyskursy ukrainskoi istorii [Regional discourses of Ukrainian history]. *Rehionalna istoriia Ukrainy*, 1, 79–88 (in Ukrainian).
12. Lysenko, O. Ie., Pastushenko, T. V. (2017). Suchasnyi dyskurs Druhoi svitovoi viiny kriz pryzmu publikatsii «Ukrainskoho istorychnoho zhurnalu» ostannoho desiatylittia [The modern discourse of the Second World War through the prism of the publications of the «Ukrainian Historical Journal» of the last decade]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 6, 140–162 (in Ukrainian).

13. *Mykhailyk, V. R.* (1994). «Ukrainskyi istorychnyi zhurnal» ta «Ukrainskyi istoryk»: obrii spivrobotnytstva [«Ukrainian Historical Journal» and «Ukrainian Historian»: horizons of cooperation]. *Ukrains'kyi istorychnyi zhurnal*, 1 (in Ukrainian).
14. *Popova, T.* (2004). Istoriograficheskij process v regionalnom izmerenii: podhody i ponjatija [Historiographical process in the regional dimension: approaches and concepts]. *Istoriiko-geohrafichni doslidzhennia v Ukraini*, 7, 290–324 (in Russian).
15. *Vermenych, Ya.* (2008). Poniattia «rehionalna istoriia» yak strukturna model terytorialnykh doslidzhen [The concept of «regional history» as a structural model of territorial studies]. *Rehionalna istoriia Ukrainy*, 2, 9–28 (in Ukrainian).
16. *Zhurba, O. I.* (2008). Problemy istoriografichnoho raionuvannia ta poshuky rehionalnykh identychnosti [Problems of historiographical zoning and the search for regional identities]. *Rehionalna istoriia Ukrainy*, 2, 47–58 (in Ukrainian).
17. *Zhurba, O. I.* (2013). «Natsionalne» ta «rehionalne» u modernykh reprezentatsiiakh istorii ukrainskoho istoriopyssannia [«National» and «regional» in modern representations of the history of Ukrainian historiography]. *Ukrains'kyi humanitarnyi ohliad*, 18, 9–50 (in Ukrainian).
18. *Zhurba, O. I., Lytvynova, T. F.* (2020). Narrativizacija ukrainskogo proshlogo v konce XIX – nachale XXI veka: vozmozhno li preodolenie? [Narrativization of the Ukrainian past in the late XIX and early XXI centuries: is overcoming possible?]. *Vestnik Permskogo universiteta. Istorija*, 3, 27–41 (in Russian).

Received 24.02.2023

Received in revised form 15.03.2023

Accepted 24.03.2023

DOI: 10.15421/272314

UDC 549 (09)

*В. І. Онопрієнко, **В. С. Савчук

*ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу і історії науки імені Г. М. Доброва НАН України», Київ, Україна

**Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна

**ПРОФЕСОР СЕРГІЙ ПЛАТОНОВИЧ ПОПОВ –
УЧЕНЬ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО, ДОСЛІДНИК
КРИМСЬКОЇ МІНЕРАЛОГІЇ
До 150-річчя від дня народження**

E-mail: valonopr@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0761-4075>

E-mail: varfolomey44@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6324-7567>

Анотація. Мета статті – висвітлити життєвий і науковий шлях С. П. Попова (1872–1864), створити переконливий образ вченого на існуючих історіографічній і джерельній базах, окреслити його внесок у мінералогію Криму, визначити події, які стали переламними в житті вченого. Для досягнення мети дослідження використано аналітико-синтетичний, історико-хронологічний, біографічний методи, метод синхронізації. Використано також інформативну базу джерел, зокрема спогади учнів С. П. Попова, листування В. І. Вернадського зі своїми учнями та колегами, маловідомі архівні джерела, зображувальні джерела. Висвітлено події, які стали знаковими для життя і діяльності С. П. Попова. Визначено історіографію дослідження, зазначено, що вона має здебільшого ювілейний характер. Розкрито вплив В. І. Вернадського на становлення С. П. Попова як вченого-мінералога.